

Připomínka k návrhu novely zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách – úprava asistované reprodukce

Zpracovala doc. PhDr. Ing Hana Konečná, Ph.D., 15. 7. 2026. Členka EK MZ ČR, členka Rady vlády pro lidská práva, členka Řídícího výboru pro lidská práva v oblasti biomedicíny a zdraví Rady Evropy (CDBIO). Kontakt: hkonecna@zsf.jcu.cz

Tento text doplňuje mé „Připomínky k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 373/2011 Sb.“ [1] z 8. dubna 2024, zaslané Ministerstvu zdravotnictví ČR (Identifikátor dokumentu: MZDRX01RRGP2). Podrobná odborná analýza „Medicína místo partnera? Asistovaná reprodukce, anonymní dárčovství gamet a problematika single mateřství.“ je publikována v červencovém vydání Časopisu zdravotnického práva a bioetiky [2], další odbornou analýzu má Etická komise Ministerstva zdravotnictví. Dále jsou k dispozici odborné monografie „Asistovaná reprodukce ...před podpisem informovaného souhlasu“ (2025) [3] a Dárčovství pohlavních buněk. Etické a právní aspekty (2025) [4].

Zásadní připomínka

Připravovaná novela zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, se orientuje výhradně na zájmy žadatelů, úplně ignoruje práva a zájmy dětí a dárců. Nezabývá se již existujícími velmi vážnými psychosociálními, právními a zdravotními problémy spojenými s asistovanou reprodukcí s dárčovstvím/náhradním mateřstvím, vyplývajícími z neexistence vazby dítěte ke genetickému/epigenetickému rodiči, ale přidává k nim ještě další velmi vážný problém: neexistenci psychosociálního rodiče (muže/otce tak de facto redukuje – s prominutím – na pytlík spermií). Bod c) návrhu je nutné zrušit.

Novela ignoruje zásadní změnu evropského pojetí ART. ART již totiž není vnímána pouze jako jednotlivý zdravotní výkon zaměřený na dosažení těhotenství, ale stává se systémem dlouhodobé odpovědnosti státu vůči dárcům, příjemcům, osobám narozeným z darovaných gamet a jejich rodinám, a to po několik generací. Česká novela změnu nereflektuje.

Evropský posun odráží nové nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1938 o standardech kvality a bezpečnosti pro látky lidského původu určené k použití u člověka (SoHO Regulation – má být do české legislativy implementováno do srpna 2027) [5], doporučení Rady Evropy k ochraně dárců gamet [6] i odborná doporučení Evropské společnosti pro lidskou reprodukci a embryologii (ESHRE) a International Infertility Counselling Organisation (IICO).

Rozšíření přístupu k asistované reprodukci je politické rozhodnutí. Odpovědnost za jeho dlouhodobé důsledky je rozhodnutím právním, medicínským a etickým. Česká republika musí nejprve prokázat, že je schopna tuto odpovědnost nést, a teprve poté rozhodovat o dalším rozšiřování systému.

Podrobnější zdůvodnění

Asistovaná reprodukce již není pouze zdravotní výkon

Po desetiletí byla pravidla ART zaměřena především na ochranu dárce a příjemkyně, dítě bylo chápáno jako výsledek úspěšné léčby. Současný evropský standard vychází z toho, že dárčovství gamet vytváří dlouhodobé vztahy a odpovědnost, které mohou přetrvávat po celý život několika

generací. Dítě není úspěšným výsledkem léčby, ale vnímá se jako samostatný nositel práv a dlouhodobých zájmů.

Právní úprava proto musí řešit:

- dlouhodobou sledovatelnost darovaných gamet;
- bezpečné uchovávání a aktualizaci údajů po dobu odpovídající celoživotním potřebám dotčených osob;
- mechanismy předávání nově zjištěných zdravotně významných informací;
- přeshraniční spolupráci mezi centry asistované reprodukce, spermobankami a zdravotnickými zařízeními;
- genetické a psychosociální poradenství;
- ochranu dlouhodobých zájmů osob narozených z darovaných gamet.

Globalizace a pohyb pacientů za léčbou tomu dala další dimenzi.

Případ Donor 7069 ukázal systémový problém

Globálně dlouhodobě chybí dostatek dárců spermií i vajíček. Aby bylo možné uspokojit poptávku, jsou gamety jednoho dárce/dárkyně běžně používány opakovaně a prostřednictvím mezinárodních spermobank a eggbank distribuovány do řady center asistované reprodukce.

Praxi zásadně ovlivnil případ označovaný jako Donor 7069 [7]. U dárce spermií byla až po mnoha letech identifikována závažná genetická predispozice, kterou tehdejší metody genetického vyšetření nebyly schopny zachytit. Sperma Donora 7069 bylo využito v desítkách klinik ve čtrnácti evropských zemích a vedlo nejméně ke dvěma stovkám narozených dětí. První podezření, že několik vzácných dětských nádorových onemocnění může souviset právě s jediným dárce, se objevilo až po letech díky spolupráci klinických genetiků z několika států. V době, kdy byly jednotlivé případy propojeny, některé děti již měly diagnostikované zhoubné nádory, některé zemřely.

V klinické genetice je dohledávání biologických příbuzných osob se závažnou dědičnou predispozicí (*cascade testing*) považováno za standard péče. Evropský systém však nebyl připraven rychle propojit informace napříč státy a předat je dotčeným rodinám.

Bez evropských či globálních registrů a reportů se nelze obejít, se všemi jejich riziky.

Anonymitu nelze garantovat, pokud ji nelze fakticky zajistit

Jednou z nejvýznamnějších oblastí, kterou návrh novely nereflektuje, je otázka anonymity dárcovství gamet. Ta byla po dlouhou dobu vedena především v etické a psychosociální rovině. Zastánci anonymity, mezi něž jsem dlouhodobě patřila, zdůrazňovali ochranu soukromí dárce a stabilitu rodinných vztahů. Odpůrci upozorňovali na právo dítěte znát svůj biologický původ.

Tyto argumenty neztratily význam. Změnil se však svět, ve kterém jsou uplatňovány. Rozvoj komerčního genetického testování, genetické genealogie, rozsáhlých databází DNA a moderních bioinformatických metod způsobil zásadní změnu. Právně garantovaná anonymita je technologicky negarantovatelná, je tedy jen legislativním pokrytectvím.

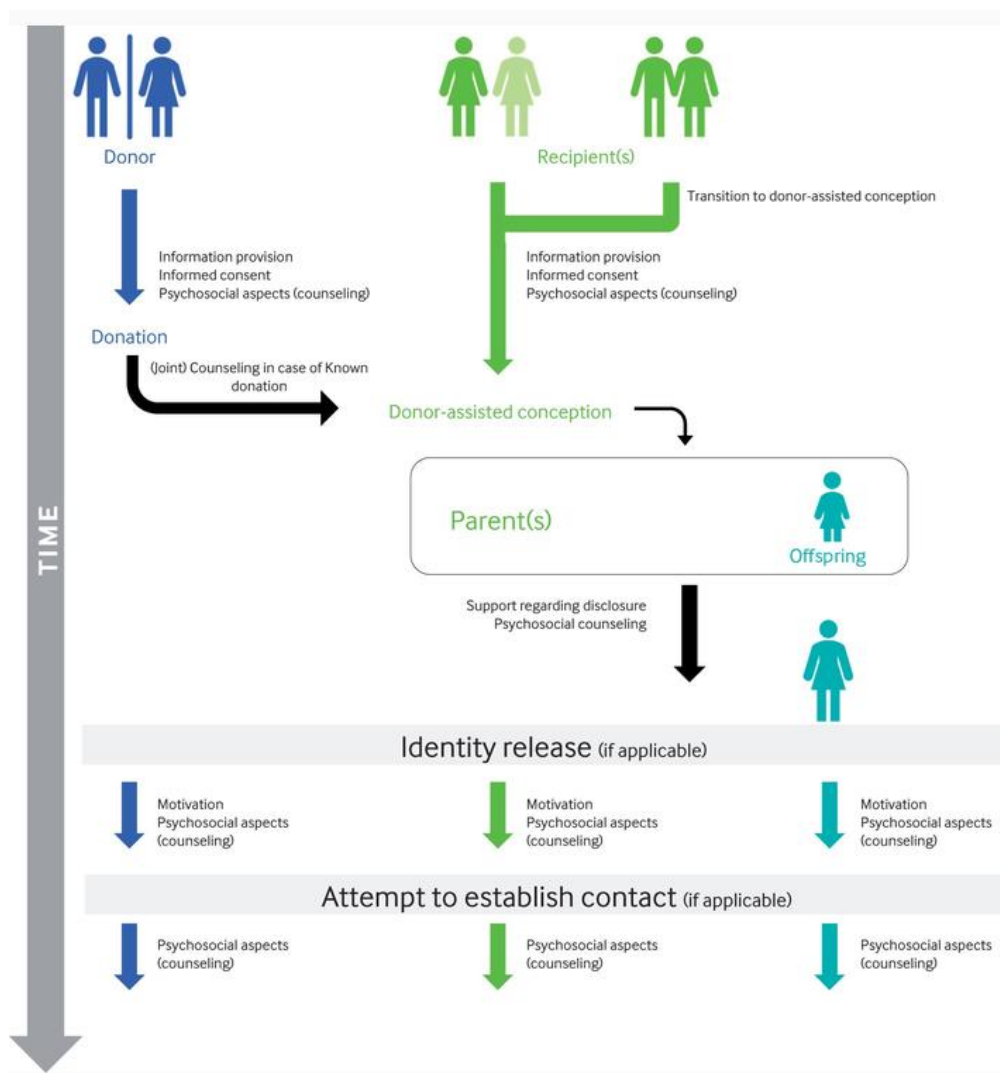
Informovaný souhlas není podpis formuláře a poradenství není luxusní doplněk léčby

ART s dárcovstvím a náhradním mateřstvím vytváří důsledky trvající celý život pro všechny přímo zúčastněné i pro jejich rodiny. Informovaný souhlas proto nelze chápat jako jednorázový právní úkon před provedením zdravotního výkonu. Informované rozhodování musí zahrnovat porozumění dlouhodobým zdravotním, psychosociálním a právním důsledkům dárcovství (implications

counselling). Tzv „health literacy“ je v současné době hlavní lidskoprávní zdravotnickou iniciativou (viz. Coalition on Health Literacy and Human Rights).

Zvláštní pozornost vyžadují osoby narozené z darovaných gamet. Tyto osoby informovaný souhlas dát nemohou, přesto právě jejich životy mohou být rozhodnutími dospělých osob nejvíce ovlivněny.

Evropský odborný garant ESHRE vyžaduje, aby všichni účastníci dárcovských programů měli přístup ke kvalitní psychosociální podpoře před léčbou, během ní i po narození dítěte [8] dle této časové osy.

Podobně se k tomu staví o nová doporučení Rady Evropy [6]: „Psychosociální a genetické poradenství by mělo být dárčům gamet nabízeno bezplatně, dle potřeby, nezávisle na lékařských informacích poskytnutých k informovanému souhlasu. Poradenství by se mělo zabývat potenciálním dopadem darování na blízkou rodinu dárce, důsledky potenciálního kontaktu s potomky ... Dárči a jejich rodiny by měli mít přístup k bezplatnému poradenství před, během a po kontaktu s potomky Členské státy by měly stanovit minimální kvalifikaci a kompetence požadované od odborníků poskytujících psychosociální a genetické poradenství a zajistit jejich nezávislost na týmu (týmech) odpovědném za získání souhlasu a provádění postupů lékařsky asistované reprodukce.“.

Poradenství je součástí odpovědného systému ART. Musí být odborně kvalifikované, dostupné v potřebném rozsahu a nezávislé na týmu, který poskytuje samotnou léčbu. [9]

Závěr

Rozšiřování okruhu příjemců ART nevyhnutelně zvyšuje závislost systému na dárcovství gamet a na náhradním mateřství. Tím narůstají požadavky na sledovatelnost, předávání zdravotně významných informací, poradenství i dlouhodobou odpovědnost vůči všem dotčeným osobám. Globalizace, tedy cestování pacientů, gamet, náhradních matek a přeshraniční přesun takto vzniklých dětí, všechny požadavky umocňuje.

Česká republika je významnou světovou destinací pro procedury s darovanými vajíčky. V případě otevření přístupu k procedurám pro další skupiny lze očekávat značný nárůst zájmu i o cykly s darovanými spermii a s náhradním mateřstvím (ART pro single ženy mu vychází výrazně vstříc).

Rozšíření přístupu k asistované reprodukci je politické rozhodnutí. Odpovědnost za jeho dlouhodobé důsledky je však rozhodnutím právním, medicínským a etickým. Česká republika by měla nejprve prokázat, že je schopna tuto odpovědnost nést, a teprve poté rozhodovat o dalším rozšiřování systému.

Základní literatura

[1] Připomínky k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 373/2011 Sb.“ z 8. dubna 2024, zaslané Ministerstvu zdravotnictví ČR (Identifikátor dokumentu: MZDRX01RRGP2), dostupné zde: https://www.zsf.jcu.cz/images/ZSF/veda-a-vyzkum/projekty/VystupyTL05000144_darcovstviCastiTelaCR/mezirezortni-rizeni-k-zakonu-373-o-spec-zdrav-sluz-2024final.pdf.

[2] Konečná, H., Valc, J. Hamplová, D., Veselská, R. (2026). Medicína místo partnera? Asistovaná reprodukce, anonymní dárcovství gamet a problematika single mateřství. ČZPB 7/2026.

[3] Konečná et al. (2025). Asistovaná reprodukce ...před podpisem informovaného souhlasu. Axonite.

[4] Valc, J. (2025). Dárcovství pohlavních buněk. Etické a právní aspekty. Praha: Leges.

[5] NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (EU) 2024/1938 ze dne 13. června 2024 o standardech kvality a bezpečnosti pro látky lidského původu určené k použití u člověka a o zrušení směrnic 2002/98/ES a 2004/23/ES (SoHO Regulation). Dostupné zde: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401938.

[6] CoE Recommendation CM/Rec(2026)10 of the Committee of Ministers to member States on establishing harmonised measures for the protection of third-party gamete donors, adopted by the Committee of Ministers on 17 June 2026. Dostupný zde: <https://search.coe.int/cm/eng?i=09125948802c3016>.

[7] Progress Educational Trust. *Donor Conception and Genetic Disease: Lessons to Be Learned from Donor 7069*. Online seminar, 24 June 2026.

[8] ESHRE Working Group on Reproductive Donation. Good practice recommendations for information provision for those involved in reproductive donation. HROpen. 2022. Dostupné zde: <https://academic.oup.com/hropen/article/2022/1/hoac001/6528996>.

[9] IICO Statement about Psychosocial Counselling and Professional Support related to involuntary childlessness, including Implications over the life-course, September 2024. Dostupné zde: <https://www.iico-infertilitycounseling.org/wp-content/uploads/2024/09/IICO-Statement-about-Psychosocial-Counselling-and-Professional-Support-related-to-involuntary-childlessness-and-its-life-course-implications-September-2024.pdf>.